

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.41

ІДЕОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ В УКРАЇНІ

С. Рабінович

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна
e-mail: serg_rabin@yahoo.com*

Розглянуто суперечності між соціальними функціями феномена ідеології. Запропоновано розуміння ідеології як системи ціннісних орієнтацій окремих соціальних груп чи усього суспільства, що забезпечує їх культурну ідентичність і відтворюваність. За матеріалами конституцій України та постсоціалістичних держав проаналізовано юридичний зміст засади ідеологічного плюралізму, його конституційні межі та ідеологічні основи консолідації політичної нації в Україні.

Ключові слова: ідеологія, політична нація, конституційні цінності, консолідація, ідеологічний плюралізм, політичний плюралізм.

Надскладне завдання консолідації української нації нині має виконуватися в умовах соціуму, що продовжує переживати кризу публічних цінностей та наразі характеризується станом «розколотої ідентичності» [1, с. 193]. Глибинні причини такої розколотості закорінені, з одного боку, в історичних (радянського та дорадянського періодів) особливостях культурного і політичного розвитку окремих регіонів України, які призводять до «амбівалентності історичної пам'яті» [2, с. 107, 112], а також у цілеспрямованому маніпулюванні образами такої пам'яті у свідомості громадян, з іншого [27].

За таких обставин не може бути применшена консолідуюча роль держави, з огляду на що нагальним стає вироблення засад державної політики інтеграції власне української нації та, що є особливо важливим – усього народу України як політичної спільноти. Обидва завдання діалектично взаємодоповнюючі: розв'язання останнього із необхідністю передбачає розв'язання першого, так само як і перше не може здійснюватись незалежно від розв'язання другого чи, тим більше, всупереч йому.

Одним із інструментів інтеграції політичної нації виступає загальнонаціональна ідеологія як система ідей, поглядів та уявлень, яка містить концептуальне осмислення соціального буття громадян України та їхніх спільнот з погляду потреб, інтересів, цілей та ідеалів усього українського суспільства [3, с. 81–83]. Йдеться про ідеї та уявлення, спрямовані на об'єднання індивідів та суспільних груп в спільноту, яка у Преамбулі Конституції названа Українським народом.

Подальший виклад потребує деякого уточнення природи і функцій ідеології, які свого часу були ґрунтовно пояснені в рамках історико-матеріалістичної парадигми (В. Ядов, В. Тугарінов, О. Уледов та ін.).

У цьому аспекті привертають увагу розвідки з питань правової ідеології, здійснені останнім часом [4; 26]. Так, А. Михайлов, загалом визнаючи соціальну

необхідність ідеології, зосереджується переважно на узагальненні негативних рис цього феномена. Зокрема, констатовано, що ідеологія нерідко використовує для мобілізації мас міфологеми (К. Хьюбер); заперечує факти соціальної реальності, прикрашаючи або ж спотворюючи їх; має передовсім інструментальне управлінсько-маніпулятивне призначення, виступаючи «раціоналізованим і концептуалізованим виразом соціального інтересу, заснованим на «універсалізації» тих аспектів дійсності, що перешкоджають його здійсненню». На думку А. М. Михайлова, будь-яка окрема ідеологія засадничо заперечує можливість діалогу з іншими ідеологічними системами.

У наведених вище положеннях характерні риси ідеології представлені досить рельєфно, хоча й, гадаємо, дещо неповно. За такого розуміння вона може бути розглянута як своєрідний функціональний еквівалент релігії або ж деякої тотальної у своїй саморепрезентації нерелігійної моралі чи то універсалістської соціальної етики (фактично – партикулярної).

У цьому плані дозволимо собі висловити деякі міркування.

Наведені вище риси ідеології засвідчують, що вона є внутрішньо суперечливим утворенням. Про це може свідчити порівняння двох рядів її характеристик, наведених у літературі [5; 6]. З погляду А. А. Зинов'єва, функції ідеології зводяться до інформаційної (за уточненням А. М. Михайлова, «інформаційно-репресивної»), функції контролю за духовними процесами в суспільстві; пояснювальної (витлумачувальної) та соціально-мобілізаційної [5]. Широко визнаною є легітимізаційна (делітимізаційна) функція ідеології; про її маніпулятивну функцію вже йшлося вище.

Натомість В. М. Кузнецов, виключно позитивно оцінюючи феномен ідеології (в контексті завдань консолідації суспільства в сучасній Росії), вказує на такі її функції, як зниження духовної та соціальної напруги; допомога в усвідомленні назрілих змін у суспільстві й державі; сприяння збереженню і розвитку традицій, ідеалів, цінностей, норм і розумінню обов'язків та відповідальності; допомога в розумінні й засвоєнні суті смислу життя кожної людини (!); формування й роз'яснення значущості і змісту національної (загальнодержавної) мрії, важливої для кожної людини і суспільства в цілому; підтримка розуміння гідності й чесності для окремої людини, для сім'ї, для суспільства і держави [6, с. 108]. Попри те, що у цьому переліку викликають здивування очевидні патримоніалістичні функції, які стосуються смислу життя кожної людини та розуміння нею гідності й честі (!), тим не менше, не можна заперечити реальності виконання ідеологією низки інших названих автором соціальних завдань.

Це засвідчує неоднозначність ідеології як інструменту соціального управління. Якщо з погляду кантіанської автономної етики індивіда ідеологія може розглядатись як свого роду «необхідне зло», маніпулятивність якої погано узгоджується з засадою людської гідності, то в політичному (радіше, політійному) аспекті неминучість звернення до ідеології зумовлена самим колективним виміром існування людини й соціальною неоднорідністю сучасних суспільств.

Ідеологію можна розглядати і як систему ціннісних орієнтацій окремих соціальних груп чи усього суспільства, що забезпечує їх культурну ідентичність і відтворюваність. Виконуючи цю функцію, вона, ясна річ, не може не бути, у певному сенсі, самодостатньою. Проте постулювати цілковиту й принципову закритість будь-якої ідеології навряд чи правильно. Це зумовлене об'єктивною необхідністю конструктивної взаємодії між окремими спільнотами, у процесі якої певні трансформації їх ідеологічних позицій (хоча б навіть і тимчасові) стають не тільки можливими, але й до певної міри неминучими.

Інтегрування нації і народу в цілісність як мета, звісно ж, не передбачає її ідеологічної, соціальної чи культурної уніфікації. Натомість йдеться про соціальний ідеал «єдності у різноманітті», в якому реальне багатоманіття потреб та інтересів окремих суспільних груп було би передумовою для узгодження напрямів політичної діяльності їхніх представників в рамках державних і недержавних інституцій. Ідеологічний консенсус, принаймні у певних межах, принципово можливий вже хоча б тому, що окрім індивідуальних та вузькогрупових, є також і спільні потреби й інтереси, які за деяких умов здатні виступати консолідуючими соціальними чинниками. До таких умов належить, зокрема, усвідомлення окремими верствами суспільства певних політичних інтересів як спільних, як власне загальнонаціональних. Таке розуміння є необхідною передумовою для виховання толерантного ставлення до представників суспільних груп, які дотримуються відмінних ідеологічних настанов.

Чи можливо поєднати завдання формування й поширення консолідуючої державницької ідеології з положеннями ст. 15 Конституції України, які не допускають визнання жодної ідеології як загальнообов'язкової? Чи немає суперечності між цим завданням і наведеною юридичною заборобою?

Зазначимо, що окрім України, засада ідеологічного плюралізму, або ж «багатоманітності» на постсоціалістичному просторі одержала пряме закріплення у конституціях деяких інших держав: Беларусі (ст. 4), Республіки Молдови (ст. 5), Російської Федерації (ст. 13), Казахстану (ст. 5), Таджикистану (ст. 8), Узбекистану (ст. 12), Болгарії (ст. 11) [див.: 7–13]. При цьому приписи основних законів РФ, Таджикистану, Узбекистану передбачають і недопустимість встановлення обов'язкової чи державної (офіційної) ідеології. Останнє положення містять також конституції Республіки Болгарії (ст. 11), ст. 2 Хартії основних прав і свобод Чеської Республіки та ст. 1 Словацької Республіки [13; 14; 15]. Наведені вище положення є нормативними формулами, що мають посттоталітарне походження й антитоталітарне призначення. Вони відображають негативне ставлення до використання ідеології як знаряддя впливу на масову свідомість, властивого насамперед для тоталітарних політичних режимів.

Як варто розуміти конституційні приписи про недопустимість встановлення обов'язкової чи державної (офіційної) ідеології?

Норма частини другої ст. 15 Конституції України та аналогічні положення конституцій низки зарубіжних держав можна розглядати як дзеркальне відображення принципів свободи думки, свободи вибору світогляду, вираження поглядів, віровизнання та віросповідання [16, с. 110–111]. Смісловий вектор цього припису спрямований від держави до окремих людей як носіїв відповідних прав і свобод. Водночас конституційні положення про ідеологічний плюралізм легітимізують його як засаду демократичного суспільства.

Окрім цього, вони імпліцитно вказують на загальносуспільне інтегруюче призначення держави; вони засвідчують принципову відкритість державних інституцій (передовсім парламентів як представницьких колегіальних органів) до обміну ідеями й поглядами, до обговорення напрямів загальнонаціонального розвитку; апелюють до діалогу як демократичної форми вироблення державної політики.

Розглянені норми дають підставу припустити, що сучасні конституцієдавці керуються тим, що деяка єдина, спільна для усього суспільства чи держави ідеологія є не наперед заданою передумовою суспільного життя й діяльності органів публічної влади, а лише результатом досягнутого загальнонаціонального ідеологічного консенсусу. В ідеалі учасниками інституційованого діалогу як засобу

досягнення такого консенсусу мали б слугувати різні організації, що виражають інтереси й ціннісні вподобання окремих суспільних груп – як найвпливовіших, так і міноритарних (політичних партій, рухів, релігійних та громадських об'єднань тощо). При цьому ідеологічні уявлення жодної з таких груп самі собою не можуть набути формальної обов'язковості для всіх суб'єктів соціуму¹.

Як видається, засада недопустимості визнання будь-якої ідеології обов'язковою потребує розмежування її юридично зобов'язувальних і незобов'язувальних проявів. Так, правові принципи-ідеї, які можуть бути закріплені у державних, а іноді й інших політичних документах, виступають засобами легітимації цілої низки обов'язків держави – як негативних, так і позитивних, про що свідчить практика національного конституційного судочинства та Європейського суду з прав людини. Так, визнані різними ідеологічними течіями засади поваги до гідності людини, свободи, рівності, верховенства права тощо не лише належать до своєрідного конституційного ідеологічного «джентльменського набору», але й, як вважається, формально зобов'язують та обмежують публічну владу в її діяльності.

Втім (і це видається особливо важливим), конституційний принцип ідеологічного плюралізму не свідчить про *змістовну* необов'язковість жодних ідеологічних положень для діяльності держави. Тим більше він не свідчить про відсутність будь-якої ідеології, яка, за посередництвом конституційних засад, формально зобов'язувала б органи публічної влади (як, наприклад, принцип, проголошений у другому реченні ст. 3 Конституції України), а у низці випадків також інших учасників суспільного життя (так, засада поваги до людської гідності має зобов'язувальне значення для діяльності державних органів та приватних осіб).

Наявність ціннісного підґрунтя будь-якої ідеології є загально визнано. У цьому плані доцільно зазначити, що на перший погляд принцип ідеологічного плюралізму нібито полягає у всезагальному «зрівнянні у правах» різних конкретно-історичних систем цінностей. Про це може свідчити зокрема те, що в цілій низці сучасних конституцій одержали пряме закріплення засади плюралізму політичного та принцип багатопартійності як інституційний вираз плюралізму ідеологічного. При цьому політичний плюралізм наявний у переліках *найвищих* конституційних цінностей в основних законах Румунії (ст. 1), Республіки Хорватії (ст. 3), Македонії (ст. 8), а також в преамбулі до Конституції Республіки Молдови [17; 18; 19].

З найвищою цінності засади плюралізму не впливає, однак, що конституційно визнаним аксіологічним підходом слугує лише релятивізм. Слід безумовно погодитись з тим, що *в будь-якій державі існує панівна ідеологія*, закріплена зазвичай у конституції [26, с. 250]. Постсоціалістичні конституції фіксують доволі чітку ієрархію окремих видів цінностей, яке виявляє низку своєрідних лібералістичних аксіологічних пріоритетів, властивих модерним «системам моральності» [20], виробленим у буржуазній культурі – пріоритету індивіда щодо суспільства і держави; індивідуальної свободи щодо моральної, релігійної та інших форм «неюридичної» відповідальності, прав людини щодо її обов'язків тощо. Тому поширення сфери дії принципу необов'язковості жодної ідеології на будь-яку «етику цінностей» було б, щонайменше, недостатньо правильним.

Правова засада ідеологічного плюралізму слугує ідеальним відображенням капіталістичних суспільних відносин розподілу й обміну благ. Вона відтворює у знятому вигляді ринкові засади «свободи і рівності», еквівалентності, формально

¹ Характерно, що саме таке розуміння засади ідеологічного плюралізму проголошено в ст. 4 Конституції Республіки Білорусь, політичний режим якої вельми складно вважати демократичним [див.: 7].

уможливаючи всезагальний обмін різними цінностями у сфері ідей, подібно до транзакцій у сфері економіки.

Соціологічний аспект розгляненої проблеми полягає у тому, що сам по собі ідеологічний плюралізм і тісно пов'язані з ним плюралізм політичний, світоглядний і релігійний як піднесені до рангу нормативних конституційних цінностей, якраз і не можуть слугувати чинником, що консолідував би політичну націю².

Не здатні виконувати суспільно-інтегруючу функцію, зокрема в сучасному українському суспільстві, ліберально-лібертарні ідеї свободи, загальної рівності та недискримінації, які мають для цього надто абстрактний характер. Натомість, гадаємо, у цьому сенсі можна було б вести мову про ідеологію суспільного діалогу й толерантності, про виявлення і підтримку тих цінностей, які фактично наявні у суспільній свідомості й можуть об'єднувати *значну частину* суспільства в Україні. У цьому плані потребує постійної уваги вироблення й проведення офіційної політики пам'яті, здатної виокремлювати й закріплювати в суспільній уяві певні цінності як позитивні [22], активно протидіяти «війнам пам'ятей» і маніпулюванню свідомістю з боку політичних сил та ЗМІ [27]. До складових такої політики належить також і конституційно-правове закріплення цінностей з консолідуючим ідеологічним навантаженням, про що йтиметься далі.

Об'єднання представників окремих соціальних груп можливе на ґрунті досвіду пережиття співпричетності до певних історичних подій, їх спів-пережиття як спільних смислів та емоційно сильних ціннісних значущостей.

У суспільній свідомості таке сприйняття може виникати за різних обставин: на основі спільного історичного досвіду політичної боротьби, досвіду спільного протистояння існуючому політичному режиму в своїй державі та/або протидія зовнішньополітичному супротивнику. Це своєрідне об'єднання «проти», за якого наявність єдиного супротивника виступає чинником, наділеним значним консолідуючим емоційним потенціалом. Про це переконливо свідчать як події Помаранчевої революції, так і Майдану 2014 року.

У політико-правовій практиці закріплення подібного досвіду переважно здійснюється у преамбулах конституцій. Так, наприклад, у Преамбулі Хартії основних прав і свобод³ згадано «гіркий досвід часів, коли права людини і свободи придушувались на нашій батьківщині» [14]. Проте в аспекті формування політичної нації такий досвід, вочевидь, ще не є достатнім. Необхідним стає раціональне усвідомлення і пережиття позитивних цінностей як цілей спільної політичної діяльності, досвід конструктивної співпраці.

У «позитивному» аспекті (об'єднання «за») може йтись, зокрема, про причетність до певних культурно-історичних надбань. «Знятою» формою відображення згаданих вище спільних смислів у конституціях виступають положення, які вміщуються переважно в їх преамбулах чи в першому розділі. Йдеться про звернення до конкретних історичних подій; про специфічні ідеологічні формулювання, які можуть визнавати особливу культурно-історичну роль певного віросповідного напрямку чи конфесії; положення, які закріплюють специфічні для тієї чи іншої країни світоглядно-культурні основи «національної ідеї»; апелювати до історичних подій тощо. Так, наприклад, Преамбула Конституції Словацької Республіки звертається до «духовної

² У цьому плані видається прикметним поняття «безплідного плюралізму», яке використовується деякими зарубіжними дослідниками для характеристики політичних систем цілої низки постсоціалістичних суспільств [21, с. 42–65].

³ Невід'ємна частина конституційної системи Чеської Республіки.

спадщини Кирила й Мефодія» і «духовного завіту Великої Моравії» – держави, в якій була вперше створена словянська писемність і виникла церковно-словянська мова [15].

Звісно, де-факто досвід політичної консолідації є завжди тією чи іншою мірою партикулярним, оскільки не може охоплювати буквально «усіх» громадян. Суттєвим, однак, є його репрезентативність, охоплення таким досвідом певної критичної маси громадян, які належать до різних соціальних верств. За допомогою ідеологічних засобів такий досвід може поширюватись також і на інші суспільні групи та інтеріоризуватись їх свідомістю. Тому потрібно визнати те, що загальнонаціональна ідеологія тією чи іншою мірою неминуче спирається на елементи політичної міфології й соціальної утопії, – однак елементи безумовно *корисні* тією мірою, якою вони спрямовуються на консолідацію політичної нації. При цьому важливим є розрізнення міфології дезінтегруючої (наприклад, формування історичної пам'яті шляхом антагоністичного протиставлення образів «своїх героїв» та «чужих фашистів») та міфології інтегруючої (ідеї політичної нації, соборності тощо).

Потрібно звернути увагу на положення, які можуть бути розглянуті як своєрідна противага засаді ідеологічного плюралізму та як конституційні обмеження останнього. Зокрема, прямий чи непрямий осуд окремих ідеологій містять конституції Албанії та Польщі. У ст. 9 Конституції Республіки Албанії зазначено, що «політичні партії та інші організації, програми і діяльність яких ґрунтуються на принципах тоталітаризму, що сприяє розпалюванню расової, релігійної, регіональної чи етнічної ненависті, використанню насильства для захоплення влади або для зміни політики держави, а також ті, що мають таємний характер, заборонені згідно закону» [23]. Більш конкретні приписи містить конституція Польщі (ст. 13), яка забороняє існування політичних партій та інших організацій, котрі в своїх програмах звертаються до тоталітарних методів і прийомів діяльності нацизму, фашизму і комунізму...» [24]. Наведені норми апелюють до спільної історичної пам'яті народу, який пережив панування державних режимів, для яких порушення основоположних прав людини, зокрема й вчинення злочинів проти людяності, становило звичайну політичну практику⁴.

Ідеологічне навантаження і певний консолідуючий потенціал мають також положення ст. 19 Конституції Республіки Польщі, в яких зазначено, що Республіка охоплює особливу турботою ветеранів боротьби за незалежність, зокрема, інвалідів війни. Особливий статус учасників антифашистських і національно-визвольних війн визнає також і Конституція Республіки Македонії (ст. 36) [19]. Добре відомо, що практика спільної національно-визвольної боротьби належить до потужних чинників, які об'єднують її учасників; конституційне ж визнання загальної значущості цієї боротьби не тільки надає їй найвищу юридичну легітимацію, але й слугує засобом інтеграції нащадків усіх тих, хто брав у ній участь, а також тих, хто відчуває співпричетність до цінностей, які у цій боротьбі захищали.

Які ж цінності та ідеали можуть бути закладені до основ загальнонаціональної ідеології у Преамбулі Основного Закону нашої держави?

Як видається, до них могли б бути зачислені, зокрема, цінності незалежної Української держави як однієї з найвищих соціальних цінностей і спільного блага усіх її громадян; патріотизму, любові до рідної землі; розуміння спільності історичної долі громадян різних національностей, соціальних верств, світоглядів і віросповідань,

⁴ У 2002 р. було зареєстровано Комуністичну партію Польщі, яка проголошує себе наступницею однойменної партії, що існувала в Польщі у 1918–1938 рр. та відмежовується від підтримки методів і прийомів діяльності, заборонених у ст. 13 Конституції.

які утворюють українську націю як політичне ціле; соціальної справедливості, миру, громадянської злагоди й толерантності.

Переліченим, ясна річ, не обмежується перелік консолідуючих ціннісних основ Конституції. Трагічним і дотепер невідомим в Україні досвідом протистояння громадян і державної влади стали події лютого 2014 року, які мали б бути відображені у новій Конституції нашої держави у зв'язку із найвищою цінністю людського життя та з необхідністю забезпечення національного примирення.

Хотілося б звернути увагу на ще одну ідеологічно значущу обставину, яка видається такою, що вимагала би закріплення на рівні Основного Закону, хоча у найближчі роки її широке сприйняття в суспільстві потребує значної ідеолого-просвітницької роботи. Йдеться про досвід боротьби за українську державність у ХХ ст., що заслуговує на конституційне відображення як національно-визвольні змагання українського народу. Вироблення чіткої офіційної позиції держави з цього питання не тільки сприяло би відновленню історичної справедливості, але й, у більш віддаленій перспективі, могло б закласти основу також і для вироблення ідеологічного консенсусу. Визнаючи серйозність існуючих розбіжностей у ставленні до досвіду цієї боротьби в окремих регіонах України, вважаємо, тим не менш, що громадянська згода в суспільстві не може ґрунтуватись на замовчуванні «незручних» історичних подій, а натомість, потребує загального усвідомлення їх соціальної сутності, а також переоцінки з позицій конституційних цінностей. З урахуванням цього у перспективі видавалось би необхідним також конституційно-правове закріплення норм про особливий захист з боку держави учасників не лише антифашистської, але й національно-визвольних війн. Юридичною передумовою для цього міг би стати, зокрема, Указ Президента України «Про вшанування учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті» [25]. В аспекті політики пам'яті консолідуючими чинниками тут могли б виступати усвідомлення самоцінності національної державності й необхідності гідного вшанування усіх, хто брав участь у боротьбі за неї, переосмислення трагічних подій української історії як складових спільної історії всіх українців, як історичного минулого, спільне пережиття якого має стати запорукою унеможливлення повторення подібних подій у майбутньому.

На завершення зазначимо, що, попри відмову від прямого й силового нав'язування ідеології суспільству, потреба в політично виваженій ідеолого-виховній діяльності держави належить до особливо нагальних. Без забезпечення цієї потреби державою формування політичної нації видається вкрай ускладненим. З урахуванням виняткової значущості й складності цього завдання, консолідуюча політика, саме з огляду на реальні соціальні умови, повинна бути предметом постійної турботи вищих органів державної влади. Альтернативою такій політиці може слугувати лише добре відомий в історії принцип «поділяй і володарюй», реалізація якого вкрай небезпечна для національної державності.

Список використаної літератури

1. *Кремень В. Г.* Розколота ідентичність: Україна перед викликами глобалізму / В. Г. Кремень, В. М. Ткаченко // Сучасна українська політика. – Спецвипуск. – К. : Фенікс, 2011. – С. 183–195.
2. *Кривицька О.* Історична пам'ять у контексті створення національного міфу / О. Кривицька // Сучасна українська політика. – Вип. 27. – К. : Фенікс, 2012. – С. 104–113.
3. *Семигин Г. Ю.* Идеология / Г. Ю. Семигин // Новая философская энциклопедия : в 4 т. / Институт философии РАН, Нац. общ.-научн. фонд; под ред. В. С. Степина, А. П. Огурцова, Г. Ю. Семигина и др. – М. : Мысль, 2001. – Т. 2. – 750 с.

4. Михайлов А. М. Понятие и функции правовой идеологии / А. М. Михайлов // Проблема правосубъектности: современные интерпретации : материалы международной научно-практической конференции (Самара, 24 февраля 2012 г.). – Вып. 10, Ч. II : Изд-во Самар. гуманит. акад., 2012. – С. 52–57; Його ж: Идеология и юриспруденция. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blog.pravo.ru/blog/967.html>
5. Зиновьев А. А. Коммунизм как реальность. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/zinov/index.php
6. Кузнецов В. Н. Социология идеологии : учеб. пособие / В. Н. Кузнецов. – М. : КДУ, 2009. – 380 с.
7. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.by/by/press19329.html#doc>
8. Конституция 29 июля 1994 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/Constitutia.rus.pdf>
9. Конституция Российской Федерации. Принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://constitution.kremlin.ru/>
10. Конституция Республики Казахстан. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.constcouncil.kz/rus/norpb/constrk>
11. Конституция Республики Таджикистан. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prezident.tj/ru/taxonomy/term/5/112>
12. Конституция Республики Узбекистан. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parliament.gov.uz/ru/constitution.php>
13. Конституция на Република България. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parliament.bg/bg/const>
14. Listina základních práv a svobod. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
15. Ústava Slovenskej Republiky. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/zd_ustava_2012.pdf
16. Петришин О. В. Конституція України. Розділ І. Стаття 15. Науково-практичний коментар ; редкол. : В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. : Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2011. – С. 109–114.
17. Constitution of Romania. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=act2_2&par1=1#t1c0s0a1
18. Ustav Republike Hrvatske. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.usud.hr/uploads/Redakcijski%20prociscen%20tekst%20Ustava%20Republike%20Hrvatske,%20Ustavni%20sud%20Republike%20Hrvatske,%202023.%20ozujka%202011.pdf>
19. Constitution of the Republic of Macedonia. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sobranie.mk/en/default.asp?ItemID=9F7452BF44EE814B8DB897C1858B71FF>
20. Беляева Е. В. Метаморфозы нравственности: динамика исторических систем нравственности / Е. В. Беляева. – Минск : Экономпресс, 2007. – 464 с.
21. Карозерс Т. Конец парадигмы транзита / Т. Карозерс // Политическая наука. – 2003. – № 2. – С. 50–51.
22. Шаповал Ю. Примирення по-іспанськи. Суб'єктивні нотатки подорожнього / Ю. Шаповал // День. – № 3–4. – 11–12 січня 2013 р. – С. 15.
23. Constitution of the Republic of Albania. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osce.org/albania/41888>
24. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>

25. Про вшанування учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті : Указ Президента України від 28 січня 2010 р. № 75/2010 // Урядовий кур'єр. – № 21. – 4 лютого 2010 р.
26. *Бернацкий Г. Г.* Государственная идеология – вот что нам нужно / Г. Г. Бернацкий // Публічне право. – 2012. – № 4. – С. 249–255.
27. Війни пам'ятей та політика примирення : зб. наук. праць / гол. ред. В. Ф. Солдатенко ; Укр. ін-т нац. пам'яті. – К. : Пріоритети, 2013. – 254 с.

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКТОР КОНСОЛИДАЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАЦИИ В УКРАИНЕ

С. Рабинович

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, 79000 Львов Украина*

Рассмотрены противоречия между социальными функциями феномена идеологии. Предлагается понимание идеологии как системы ценностных ориентаций социальных групп или всего общества, обеспечивающее их культурную идентичность и воспроизводство. По материалам конституций Украины и зарубежных государств проанализировано юридическое содержание принципа идеологического плюрализма, его конституционные пределы и идеологические основы консолидации политической нации в Украине.

Ключевые слова: идеология, политическая нация, конституционные ценности, консолидация, идеологический плюрализм, политический плюрализм.

IDEOLOGICAL FACTOR OF CONSOLIDATION OF POLITICAL NATION IN UKRAINE

S. Rabinovych

*Ivan Franko National University of Lviv
Universitetska Str., 1, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

Contradictions between the social functions of ideology phenomenon are regarded. Conception of ideology as the system of axiological orientations within separate social groups or society in toto, providing its cultural identity and reproducibility, is proposed. The legal content of the principle of political pluralism, its constitutional scope and ideological principles of consolidation of political nation in Ukraine are analyzed on the basis of the Constitutions of Ukraine and post-socialist states.

Key words: ideology, political nation, constitutional axiology, consolidation, ideological pluralism, political pluralism.

*Стаття: надійшла до редакції 23.12.2013
прийнята до друку 30.12.2013*